

Jelena Mihaljević Djigunović
Filozofski fakultet, Zagreb

Maja Kovačić
Fakultet političkih znanosti, Zagreb

PROCES UČENJA STRANOGA JEZIKA KAO PREDMET UČENIČKOG STAVA

Izvorni znanstveni članak. Primljen 3. 12. 1996.
UDK 371.212.015.324:372.8:800.73

Tema članka su učenički stavovi prema procesu učenja engleskoga kao stranog jezika i neki aspekti njegove nastave. Razmatra se uloga afektivnih istraživanja, definicija i struktura stava kao sociopsihološke kategorije koja je relevantna za istraživanja procesa učenja stranog jezika. Opisuje se i komentira istraživanje provedeno sa 117 učenika engleskoga jezika koji su engleski jezik učili na fakultetskoj razini. Analiziraju se njihova uvjerenja o učenju engleskoga jezika i razmatraju njihove implikacije na nastavu engleskoga jezika. Dobiveni se rezultati uspoređuju s rezultatima iz američkog istraživanja Horwitzeve.

U suvremenoj glotodidaktici pristupi nastavi stranoga jezika podrazumijevaju gledanje na proces učenja i iz učeničke perspektive. Danas se, stoga, često ističe važnost afektivnih činitelja u procesu učenja (Ellis, 1994 ; Tarone i Yule, 1991, i drugi). No pomniji pregled literature pokazat će da je uglavnom riječ o apriornom prihvaćanju važnosti tih činitelja, a mnogo rjeđe o uvidima potvrđenim istraživanjima. To je, svakako, i razumljivo jer se radi o fenomenima koje je ne samo teško izdvojiti iz interakcije činitelja koji utječu na proces učenja nego i zato što se afektivni aspekti teško mogu mjeriti objektivnim metodama i instrumentima.

Nakon nekoliko desetljeća istraživanja afektivnih aspekata učenja stranoga jezika, iako još nema konačnih rezultata, neki drže da se gotovo može ustvrditi kako su stavovi i motivacija za učenje važniji izvor podataka za teoriju učenja jezika nego formalna svojstva jezika.

Polazeći od opće prihvaćene definicije stava kao stečenog i relativno trajnog odnosa prema ljudima i predmetima s kojima čovjek dolazi u dodir, promatrat ćemo fenomen stava prema učenju engleskoga kao stranoga jezika. Pritom imamo na umu da su stavovi temelj na kojemu se formira motivacija za učenje. Kako su stavovi sociopsihološka kategorija, mijenjaju se i prema situaciji u sociokulturnoj zajednici u kojoj učenik živi. Stoga je istraživanje stavova prema učenju stranoga jezika ne samo izuzetno korisno i zanimljivo nego nas može dovesti do uvijek novih rezultata i spoznaja. Možemo reći da su stavovi tema koja ne zastarijeva (i na stranicama *Stranih jezika* bilo je već dosta članaka o toj temi, osobito u posljednje vrijeme).

Danas u socijalnoj psihologiji ima više teorija o stavovima (na primjer Allport, 1935; Bagozzi, 1978). Međutim, za ovu priliku razmotrit ćemo ukratko osnovnu strukturu stava kako je danas prihvaća većina psihologa.

Smatra se da su tri osnovne komponente stava (Rajecki, 1990):

- a) afektivna,
- b) bihevioralna,
- c) kognitivna.

Afektivna komponenta je evaluativni aspekt stava i na temelju nje procjenjujemo je li nešto dobro ili loše. Bihevioralna predočuje element stava koji se odnosi na namjeru da se poduzme akcija. Kognitivna komponenta predočuje obavijesti, činjenice ili znanje koje pojedinac posjeduje u vezi s predmetom stava. Ta komponenta zapravo čini naša vjerovanja o predmetu stava. Važno je razumjeti cijelu strukturu stava jer nam tek takav uvid može omogućiti da u problematičnim situacijama nademo pravo rješenje.

Pri učenju stranoga jezika često možemo zapaziti kako učenik može njegovati i negativne stavove prema nekom aspektu učenja, što može biti uzrok nedostatku motivacije za učenje. Uvidom u strukturu stava možemo zaključiti da se negativnost afektivne komponente može promijeniti ako utječemo na kognitivnu. Na primjer, možemo utjecati na promjenu stava kod učenika koji odustane od učenja stranoga jezika jer smatra da uspjeh u učenju ovisi isključivo o talentu, a kojeg on nema. Učenje je za njega povezano, dakle, uz negativne emocije. Intervencijom na kognitivnoj razini kod takvog se učenika mogu stvoriti uvjeti za promjenu stava. Davanjem obavijesti o važnosti motivacije, strategije učenja ili o ljudima koji nisu posjedovali prirodnu sklonost prema učenju jezika a ipak su postigli uspjeh u učenju jezika, omogućit ćemo učeniku da, promjenama u vjerovanjima, promijeni i afektivnu i, kao rezultat toga, bihevioralnu komponentu stava. Takva promjena može pridonijeti povišenju motivacije za učenje i, zatim, uspjehu u učenju.

Istraživanja stavova odvijaju se uglavnom putem kognitivne komponente jer je ona najdostupnija proučavanju. Dakako, to podrazumijeva da postoji odnos konzistencije među komponentama stava (Rajecki, 1990) pa će promjena u kognitivnoj komponenti uzrokovati promjene u afektivnoj a ona pak u bihevioralnoj komponenti.

Samopromatranje (*self-observation*) jedna je od metoda kojom se ispituje afektivna strana učenja stranoga jezika. Instrumenti koji se upotrebljavaju u toj metodi istraživanja jesu upitnici, učenički dnevnici i intervjui. Iako se radi o instrumentima kojih pouzdanosti, a često i valjanosti, treba posvetiti posebnu pozornost, postoje mnoge standardizirane tehnike mjerenja afektivnih aspekata učenja jezika koje su općeprihvaćene i upotrebljavaju se u svim važnijim istraživanjima u ovoj domeni.

Jedan od danas najpoznatijih instrumenata kojima se mjere učenički stavovi je i *BALLI* — *Beliefs About Language Learning Inventory* (Popis pogleda na učenje jezika), koji je izradila Elaine K. Horwitz (1987). U istraživanju o kojem će ovdje biti riječi odlučile smo upotrijebiti upravo taj popis jer je upotrijebljen u više sličnih istraživanja u svijetu pa nam to omogućuje zanimljive usporedbe.

U nas se u posljednje vrijeme dosta pozornosti pridaje učeničkim pogledima na učenje i nastavu (vidjeti, na primjer, nekoliko posljednjih brojeva *Stranih jezika*). Vjerojatno je jedan od razloga i svijest, s jedne strane, o važnosti učeničkih pogleda a, s druge, o tome kako zapravo malo znamo o prirodi tih pogleda, o razlikama u pogledima kod različitih specifičnih skupina učenika ili, pak, o tome kako učenički pogledi na učenje utječu na odabir strategija učenja (*learning strategies*). Iskustvo nam, također, pokazuje da učenik pri učenju ima teškoća kada nastavne aktivnosti kojima se izlaže na nastavi nisu u skladu s njegovim pogledima na učenje i nastavu ili s njegovim očekivanjima. Taj »sudar interesa« može rezultirati snižavanjem motivacije za učenje (Mihaljević, 1991).

Horwitz (1987) tvrdi da učenički pogledi na nastavu mogu snažno utjecati na krajnji uspjeh u učenju, čak i onda kada se ne uočava otvoreno učeničko nezadovoljstvo na samoj nastavi.

Cilj istraživanja

U ovom istraživanju cilj je bio dobiti uvid u učenička vjerovanja o određenim aspektima procesa učenja engleskoga kao stranoga jezika. Željeli smo razumjeti prirodu tih uvjerenja i potom razmotriti implikacije utvrđenih učeničkih pogleda na sam proces učenja i nastave.

Instrumenti

Učeničke poglede na učenje stranoga jezika ispitali smo upitnikom *BALLI* (Horwitz, 1987). Sadržaj upitnika prethodno smo preveli na hrvatski, materinski jezik ispitanika. (Vidjeti prilog 1)

Aspekti učenja jezika koje taj upitnik uključuje bili su: jezični talent, težina učenja engleskoga jezika, priroda učenja stranoga jezika, strategije učenja i komunikacijske strategije te motivacija.

Upitnik se sastoji od 34 stavke. Jedna je stavka dana u obliku višestrukog izbora, a 33 stavke su tvrdnje uz koje stoje ljestvice slaganja Likertova tipa.

Uzorak

Ispitanici su bili studenti prve godine novinarstva i politologije na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Ukupan broj ispitanika (N) bio je 117. Tablica 1 daje detaljniji uvid u sastav uzorka.

Tablica 1. Uzorak

	Politologija	Novinarstvo	Ukupno
Studenti	9	18	27
Studentice	43	47	90
Ukupno	52	65	117

Postupak

Ispitanici su pročitali 34 tvrdnje u upitniku i uza svaku su, zaokružujući odgovarajuću brojku, označili koliko se slažu s tvrdnjom koju su pročitali. Uza svaku je tvrdnju stajala Likertova ljestvica procjene od pet stupnjeva: (1) sasvim se slažem, (2) slažem se, (3) niti se slažem niti se ne slažem, (4) ne slažem se, (5) uopće se ne slažem. Kod tvrdnje s višetrukim izborom trebali su od ponuđenih rješenja zaokružiti rješenje koje najbolje odražava njihovo mišljenje.

Ispitanici su u upitnik upisali i svoje ime i prezime, ocjenu iz engleskoga jezika na kraju četvrtoga razreda srednje škole, naziv srednje škole i mjesto u kojem je škola.

Rezultati i diskusija

Rezultate ćemo navesti imajući na umu aspekte učenja na koje se tvrdnje u upitniku odnose.

Za potrebe ove analize stupnjevi slaganja s tvrdnjama u upitniku grupirani su ovako: stupnjevi 1 i 2 spojeni su u jednu grupu koja predočuje slaganje, a stupnjevi 4 i 5 spojeni su u grupu koja označava neslaganje. Stupanj 3 pokazatelj je neutralnosti stava.

Prirodna sklonost za učenje stranoga jezika

Ovu skupinu čine tvrdnje 1, 2, 6, 10, 11, 16, 19, 30 i 33 upitnika. One se odnose na postojanje posebne sposobnosti, talenta za učenje jezika te na osobine učenika koje neki često povezuju s uspjehom u učenju jezika (na primjer, spol, dob). Rezultati naših ispitivanja prikazani su u tablici 2.

Tablica 2. Stupanj slaganja s tvrdnjama u vezi s talentom za učenje jezika

Tvrdnja	Stupanj slaganja	Broj studenata	Postotak (%)
1	1,2	101	86,32 %
	3	16	13,68 %
	4,5	0	0,00 %
2	1,2	112	95,73 %
	3	1	0,85 %
	4,5	4	3,42 %
6	1,2	57	47,01 %
	3	54	46,15 %
	4,5	8	6,84 %
10	1,2	54	46,15 %
	3	35	29,92 %
	4,5	28	23,93 %
11	1,2	7	5,98 %
	3	32	27,35 %
	4,5	77	65,81 %
16	1,2	36	30,77 %
	3	67	57,26 %
	4,5	14	11,97 %
19	1,2	25	21,37 %
	3	43	36,75 %
	4,5	49	41,88 %
30	1,2	61	52,14 %
	3	38	32,48 %
	4,5	18	15,38 %
33	1,2	81	69,23 %
	3	22	18,80 %
	4,5	14	11,97 %

Kao što se može zaključiti iz sadržaja uključenih tvrdnji, ovdje su se ispitanici izjašnjavali o postojanju posebne sposobnosti za učenje jezika i o osobinama uspješnih i neuspješnih učenika. Time su pokazali i vjeruju li kako svatko zapravo može naučiti strani jezik.

Velika većina naših ispitanika (95,73 %) vjeruje da postoji prirodna sklonost za učenje jezika (2. *Neki ljudi imaju više sklonosti za učenje stranih jezika od drugih*).

Zanimljivo je da, iako velika većina ispitanika (86,32 %) vjeruje da djeca imaju prednost u učenju stranih jezika prema odraslima (1. *Djeca lakše uče strani jezik od odraslih*), samo 21,37 % vjeruje da žene bolje svladavaju strane jezike od muškaraca (19. *Žene su bolje u stranim jezicima od muškaraca*). Ti su podaci u skladu s nalazima Elaine Horwitz koja ističe da su takva vjerovanja o tome tko postiže zapažene uspjehe u učenju stranoga jezika suprotna uočenim vjerovanjima u nekim sredinama (na primjer, američkoj).

Mali broj ispitanika (6,84 %) ne vjeruje da hrvatski učenici lako uče strane jezike, a čak 47,01 % ispitanika to vjeruje (6. *Naši ljudi lako uče strane jezike*).

Kad se radi o vlastitom talentu, najveći broj ispitanika nije siguran posjeduje li ga, a 30,77 % vjeruje da ima talent za učenje stranih jezika (16. *Ja sam posebno nadaren za učenje stranih jezika*).

To što većina (69,23 %) vjeruje kako svatko može naučiti govoriti strani jezik (33. *Svatko može naučiti govoriti strani jezik*) pokazuje da naši ispitanici uspjeh u učenju, očito, ne pripisuju samo talentu.

Samo 5,98 % ispitanika vjeruje da oni koji su uspješni u matematici najčešće nisu uspješni u učenju stranoga jezika (11. *Oni koji su dobri u matematici najčešće nisu uspješni u učenju stranoga jezika*), no više od polovice ispitanika (52,14 %) vjeruje u povezanost poznavanja više stranih jezika i inteligencije (30. *Ljudi koji govore više od jednog stranog jezika vrlo su inteligentni*). Dakako, iz toga rezultata ne znamo nauče li, zahvaljujući inteligenciji, neki ljudi više jezika ili poznavanje većeg broja jezika podiže razinu inteligencije.

Zanimljivo je da tek manje od polovice ispitanika (46,15 %) vjeruje kako poznavanje jednog stranog jezika olakšava učenje drugoga (10. *Lakše je naučiti strani jezik onome koji već poznaje jedan strani jezik*). Očito su svjesni postojanja negativnog transfera (interferencije) prvog stranog jezika pri učenju drugoga (o tome govori i članak Vesne Deželjin u ovom broju *Stranih jezika*).

Učenička vjerovanja u vezi s vjerojatnošću da svladaju strani jezik vrlo su važna. Vjerovanje u nemogućnost uspjeha može dovesti do negativnih očekivanja i, naposljetku, do izostanka uspjeha. Nastavnik bi trebao imati uvid u učenička vjerovanja u mogućnost vlastitog uspjeha kako bi, ako je potrebno, mogao intervenirati ako se učeničko ponašanje temelji na pogrešnim vjerovanjima.

Težina učenja stranoga jezika

Tvrdnje u ovoj skupini odnose se na težinu učenja engleskoga jezika, na relativnu težinu učenja različitih stranih jezika i na stupanj očekivanja vlastitoga uspjeha u učenju. Rezultati su prikazani u tablici 3.

Tablica 3. Stupanj slaganja s tvrdnjama o težini učenja stranoga jezika

Tvrdnja	Stupanj slaganja	Broj ispitanika	Postotak (%)
3	1,2	22	18,80 %
	3	26	22,22 %
	4,5	69	58,98 %
4	1,2	108	92,31 %
	3	8	6,84 %
	4,5	1	0,85 %
5	1,2	100	85,47 %
	3	15	12,82 %
	4,5	2	1,71 %
25	1,2	8	6,84 %
	3	23	19,66 %
	4,5	86	73,50 %
34	1,2	15	12,82 %
	3	46	39,32 %
	4,5	56	47,86 %

Tvrdnja 15.

	a)	b)	c)	d)	e)
Broj ispitanika	23	36	34	13	11
Postotak %	19,68 %	30,76 %	29,05 %	11,11 %	9,40 %

Rezultati pokazuju da ispitanici najčešće (92,31 %) drže kako su različiti jezici različito teški za učenje (4. *Neki strani jezici lakše se uče od drugih*), a engleski jezik za više od polovice ispitanika (58,98 %) nije težak. Toliko ih se, naime, ne slaže s tvrdnjom 3. *Engleski jezik je težak za učenje*. Većina (85,47 %), stoga, vjeruje da će uspjeti naučiti engleski jezik (5. *Vjerujem da ću dobro svladati engleski jezik*). U određivanju vremena u kojem je moguće svladati engleski jezik najveći dio drži da je to moguće ako se dnevno uči jedan sat tijekom 1 do 2 godine (30,76 %) ili 3 do 5 godina (29,05 %). Čini se da su naši ispitanici relativno objektivni u svojoj procjeni.

Većina se ispitanika (73,50 %) ne slaže s tvrdnjom 25. *Lakše je govoriti strani jezik nego ga razumjeti*. Očito su svjesni razlike između pasivnoga i aktivnoga znanja te produktivnih i receptivnih jezičnih vještina. Nešto manje od polovice ispitanika (47,86 %) ne misli da je pisana komunikacija lakša od usmene (34. *Lakše je čitati i pisati na engleskom jeziku nego govoriti i razumjeti*). Možda tako formulirana tvrdnja i ne pokazuje jasno ispitanikova vjerovanja jer vjerojatno je da učenici prave razliku između čitanja i pisanja. Može se pretpostaviti da bi određeni broj ispitanika držao da je lakše čitati nego govoriti na stranom jeziku.

Iznimno je važno za nastavnika znati koliko je učeniku teško učenje stranog jezika i koji su aspekti znanja i jezičnih vještina poteškoća. Takvi uvidi ne samo da omogućuju bolje razumijevanje učeničkoga ponašanja na nastavi nego mogu biti i izravno povezani za

uspjeh u učenju. Na temelju procjene teškoće učenik će oblikovati svoja očekivanja, a u skladu s tim će odlučiti koliko truda investirati u učenje.

Priroda učenja jezika

U ovoj grupi vjerovanja o učenju stranoga jezika govori se o važnosti poznavanja kulture zemlje koje se jezik uči, o uronjenosti u jezičnu sredinu, o sličnosti i razlikama između učenja stranoga jezika i drugih vrsta učenja i o važnosti pojedinih znanja i vještina u učenju stranog jezika. Rezultati su prikazani u tablici 4.

Tablica 4. Stupanj slaganja s tvrdnjama o prirodi učenja jezika

Stavka	Stupanj slaganja	Broj ispitanika	Postotak (%)
8	1,2	56	47,87 %
	3	39	33,33 %
	4,5	22	18,80 %
12	1,2	106	90,60 %
	3	4	3,42 %
	4,5	7	5,98 %
17	1,2	61	52,14 %
	3	42	35,90 %
	4,5	14	11,96 %
23	1,2	40	34,19 %
	3	50	42,73 %
	4,5	27	23,08 %
27	1,2	74	63,25 %
	3	33	28,20 %
	4,5	10	8,55 %
28	1,2	54	46,16 %
	3	41	35,04 %
	4,5	22	18,80 %

Zanimljivo je da čak 90,60 % ispitanika vjeruje kako je engleski jezik najbolje učiti u zemlji gdje se njime govori (12. *Najbolje se engleski nauči boraveći u zemlji gdje se govori engleskim*), a da istodobno manje od polovice ispitanika (47,87 %) nalazi kako je važno poznavati pripadajuću kulturu ako se engleski jezik želi uspješno koristiti (8. *Za uspješno korištenje engleskog jezika potrebno je poznavati i pripadajuću kulturu*). Taj se rezultat razlikuje od rezultata iz istraživanja Elaine Horwitz, i pokazuje manji postotak onih koji naglašavaju važnost poznavanja pripadajuće kulture. Kako su ispitanici u njezinom istraživanju engleski jezik učili u SAD-u, a engleski im je bio drugi a ne strani jezik, moguće je da je to razlog drugačijeg gledanja na ovaj problem. Možda je, međutim, posrijedi i činjenica da naši učenici na engleski jezik ne gledaju više isključivo kao na materinski jezik bilo koje od jezično kulturnih grupa (na primjer, Engleza, Amerikanaca, Australijanaca), nego kao na jezik međunarodne komunikacije. Naš učenik je možda svjestan da će se engleskim jezikom češće služiti kako bi komunicirao s drugim neizvornim

govornicima pa za takvu komunikaciju neće biti presudno poznavanje, na primjer, britanske ili američke kulture. Na takav zaključak upućuju i neka ranija istraživanja stavova kod nas (Mihaljević, 1991), no još nije posve jasna priroda takva vjerovanja.

Velik broj ispitanika (63,25 %) vjeruje da je učenje stranoga jezika specifična vrsta učenja (12. *Učenje stranog jezika razlikuje se od učenja bilo kojeg drugog predmeta*).

Pogledamo li što je za njih u učenju stranoga jezika najvažnije, vidjet ćemo da ih čak 52,14 % vjeruje kako je najvažnije poznavati vokabular stranoga jezika (17. *Najvažnije u učenju stranog jezika je učenje riječi*). S tim se ne slaže samo 11,96 % ispitanika. Oko trećine ispitanika (34,19%) vjeruje da je najvažnije poznavati gramatiku stranoga jezika (23. *U učenju stranog jezika najvažnija je gramatika*). S tim se, međutim, ne slaže 23,08 % ispitanika, bitno više nego kod vokabulara. Takva su uvjerenja u skladu s nekim interpretacijama suvremenoga pristupa nastavi stranoga jezika i naglascima na tečnosti komunikacije (nasuprot prijašnjem inzistiranju na točnosti). Pomalo iznenađuje rezultat u vezi s važnošću prevođenja (28. *Najvažnije u učenju engleskoga je znati prevoditi s hrvatskog na engleski*): s takvom se tvrdnjom slaže čak 46,16 % ispitanika, a 35,04 % nije sigurno je li to doista točno. U suvremenom pristupu nastavi stranih jezika na prevođenje se gleda drugačije nego tijekom prijašnjih metoda učenja (na primjer, gramatično-prijevodne). Danas se prevođenje smatra zasebnom vještinom u učenju stranoga jezika i u nastavi za buduće prevoditelje zauzima važno mjesto. No u nespecijaliziranoj, općoj nastavi stranoga jezika prevodi se tek zbog provjere razumijevanja ili kada se želi upozoriti na transfer materinskoga jezika. Čini se da u repertoaru vjerovanja o učenju stranoga jezika kod naših učenika, uz suvremene poglede, postoje i vjerovanja koja je glotodidaktika već napustila.

Vjerovanja o tome što je najvažnije u učenju stranoga jezika učenika će navesti da upravo tim aspektima poklanja posebnu pozornost, odnosno da upravo u učenje npr. vokabulara ili gramatike ulaže većinu napora. Horwitz naglašava da u nekim situacijama pogrešna učenička vjerovanja nikad ne postanu upitna jer nastava kojoj su izloženi podržava takva vjerovanja.

Učenje i komunikacijske strategije

Na učenje i komunikacijske strategije odnosile su se tvrdnje 7, 9, 13, 14, 21, 22 i 26. U njima je riječ o samom procesu učenja jezika i odvijanju spontane komunikacije u razrednoj sredini pa time preko njih dobivamo izravniji uvid u aktivnosti koje učenik obavlja tijekom samog procesa učenja. Rezultati za tu grupu tvrdnji mogu se vidjeti u tablici 5.

Tablica 5: Stupanj slaganja s tvrdnjama o učenju i komunikacijskim strategijama

Stavka	Stupanj slaganja	Broj ispitanika	Postotak (%)
7	1,2	79	67,52 %
	3	27	23,08 %
	4,5	11	9,40 %
9	1,2	12	10,26 %
	3	31	26,50 %
	4,5	74	63,24 %
	1,2	96	82,05 %

Stavka	Stupanj slaganja	Broj ispitanika	Postotak (%)
13	3	20	17,09 %
	4,5	1	0,86 %
	1,2	93	79,49 %
14	3	13	11,11 %
	4,5	11	9,40 %
	1,2	93	79,49 %
18	3	19	16,24 %
	4,5	5	4,27 %
	1,2	30	25,64 %
21	3	25	21,37 %
	4,5	62	52,99 %
	1,2	95	81,20 %
22	3	11	9,40 %
	4,5	11	9,40 %
	1,2	39	33,33 %
26	3	42	35,90 %
	4,5	36	30,77 %

Rezultati za spomenute tvrdnje mogu pokazati koliko naši ispitanici vjeruju u suvremeni pristup učenju stranog jezika i komunikaciji na stranom jeziku. Čini se da je i opet posrijedi eklektičnost u pristupu.

Samo trećina (33,33 %) vjeruje u korisnost auditivnih nastavnih sredstava (26. *Strani jezik treba učiti pomoću kaseti i vrpce*), većina ispitanika (79,49 %) pridaje važnost vježbanju i ponavljanju (18. *Važno je ponavljati i mnogo vježbati*). Možda je posljedica takvog vjerovanja to što velika većina ispitanika (81,20 %) drži kako je pogreške potrebno na vrijeme ispraviti (22. *Ako se u početku učenja ne ispravljaju pogreške, kasnije je teško naučiti govoriti pravilno*). Naši ispitanici, dakle, na razvijanje sposobnosti pravilne uporabe jezika gledaju bihevioristički, kao na formiranje navika uvježbavanjem i ponavljanjem oblika.

S druge pak strane, sasvim u duhu komunikacijskoga pristupa, čak 79,49 % ispitanika vjeruje u oslanjanje na kontekst (14. *Kad ne znaš neku riječ na engleskom najbolje je pokušati pogoditi njezino značenje iz konteksta*). Ta strategija učenja ujedno je i komunikacijska strategija (Oxford, 1994) u suvremenom pristupu učenju stranoga jezika koji se temelji na uvjerenju da je učenje kreativna aktivnost. Više od polovice ispitanika (63,24 %) drži da točnost nije najvažnija (9. *Dok ne znaš kako se nešto točno kaže na engleskom, ne bi trebao govoriti engleski*). U odnosu prema vječitoj dilemi o tome je li važnija točnost ili tečnost, naši se ispitanici opredjeljuju za tečnost komunikacije. Ta se tečnost, po njihovu mišljenje, postiže razvijanjem strateške kompetencije (na primjer, oslanjanjem na kontekst) (Stern, 1983). Zanimljivo je koliko se važnosti pridaje dobrom izgovoru. Čak se 67,52 % ispitanika slaže s tvrdnjom da je vrlo važno imati dobar izgovor (7. *Odličan izgovor vrlo je važan*). Za razliku od ispitanika u istraživanju Elaine Horwitz, koji su, osim inzistiranja na dobrom izgovoru i točnosti, ujedno osjećali i neugodu u komunikaciji sa strancima, naši ispitanici (82,05 %) vole komunicirati na engleskom jeziku (13. *Volim razgovarati na engleskome sa strancima*), a 52,99 % ispitanika izražava neslaganje s tvrdnjom 21. *Neugodno mi je razgovarati na engleskome s drugim ljudima*. Dakle, točnost ovdje nije inhibirajući činitelj.

Uvidom u ono što učenici misle o samom procesu učenja i komuniciranja na stranom jeziku možemo steći potpuniju sliku o učeniku. Mnoga se učenička ponašanja tijekom procesa učenja mogu bolje razumjeti ako znamo što učenici misle o pojedinim aspektima učenja jezika. Tako ćemo, poznavajući učenika, njegovu nespремnost na slobodnu komunikaciju, na primjer, moći protumačiti njegovim vjerovanjem da je potrebno znati sve točno izgovoriti prije negoli se započne komunikacija, umjesto nezainteresiranošću ili nedostatkom znanja o temi.

Motivacija

Tvrđnje 20, 24, 29, 31 i 32 odnose se na želje ispitanika da nauče engleski jezik. Rezultati su prikazani u tablici 6.

Tablica 6. Stupanj slaganja s tvrdnjama u vezi sa željom da se nauči engleski jezik

Tvrđnja	Stupanj slaganja	Broj ispitanika	Postotak (%)
20	1,2	101	86,36 %
	3	8	6,82 %
	4,5	8	6,82 %
24	1,2	28	23,93 %
	3	49	41,88 %
	4,5	40	34,19 %
29	1,2	106	90,60 %
	3	5	4,27 %
	4,5	6	5,13 %
31	1,2	114	97,43 %
	3	2	1,71 %
	4,5	1	0,86 %
32	1,2	107	91,45 %
	3	10	8,55 %
	4,5	0	0

Velik broj ispitanika (86,36 %) procjenjuje da je za stanovnike naše zemlje važno poznavanje engleskoga jezika (20. *U našoj se zemlji smatra da je važno znati engleski jezik*). Društvena važnost poznavanja engleskoga jezika ogleda se i u tome što ga čak 90,60 % ispitanika povezuje uz mogućnost boljeg zaposlenja (29. *Ako naučim dobro engleski, imat ću veće mogućnosti za dobar posao*). Gotovo svi ispitanici (97,43 %) žele visok stupanj znanja (31. *Želim dobro naučiti govoriti engleski*). Zanimljivo je da naši ispitanici imaju visoke standarde kao cilj. U svjetlu odgovora na tvrdnje u ovoj skupini možemo ustvrditi da inzistiranje na dobrom izgovoru, uvježbavanju i ponavljanju vjerojatno nije rezultat utjecaja tradicionalnoga pristupa nastavi i učenju nego visokih ciljeva koje si naši učenici postavljaju. Tako, u smislu kvalitete, naši ispitanici imaju i velika očekivanja. Poznato je iz literature (Tremblay i Gardner, 1995) da je motivacija za učenje jezika povezana uz učenička očekivanja (*expectancy*).

Indikativni su rezultati za tvrdnje 24 i 32. Dok čak 91,45 % ispitanika želi prijateljstvo sa strancima koji govore engleski (32. *Volio bih imati prijatelje strance koji govore engleski*), dotle samo 23,93 % ispitanika engleski uči zbog izvornih govornika (24. *Želim znati engleski jer želim bolje upoznati Engleze, Amerikance itd.*). Već smo spomenule da se u našoj sredini na engleski jezik više ne gleda isključivo kao na materinski jezik njegovih izvornih govornika nego kao na jezik međunarodne komunikacije. Naši učenici vjeruju da će se svojim znanjima i vještinama koristiti ponajprije s govornicima koji su engleski jezik također naučili kao strani. Ako se u tim slučajevima može govoriti o integrativnoj orijentaciji u učenju, svakako se ne radi o onoj integraciji koju su na umu imali Lambert i Gardner (1972) kada su istraživali stavove i motivaciju za učenje drugoga jezika u bilingvalnim sredinama. Ovdje se više radi o afilijaciji, želji za globalnom integracijom u svijet.

Zaključak

Ispitivanjem učeničkih uvjerenja o procesu učenja engleskoga kao stranoga jezika dobili smo uvid u kognitivne aspekte učeničkih stavova prema tom fenomenu.

Općenito uzevši, naši ispitanici vjeruju da postoji prirodna sklonost za učenje jezika, ili talent, te da takvu sklonost posjeduje većina njihovih sunarodnjaka. Iako nisu uvijek sigurni imaju li i sami talent, zaključujemo da drže kako uspjeh ne ovisi isključivo o talentu jer ih većina vjeruje da može dobro naučiti engleski jezik. Čini se, također, da u učenju stranoga jezika i matematike uočavaju zajedničke elemente. Prema nekim mišljenjima, i pri učenju jezika i pri bavljenju matematikom učenik manipulira apstraktnim operacijama (gramatičkim pravilima odnosno matematičkim formulama), a obje su djelatnosti na određeni način povezane i za inteligenciju. To je u skladu s mišljenjima nekih istraživača (na primjer Gardner, 1985; Jakobovits, 1970) koji tvrde da je inteligencija dobar prediktor uspjeha u učenju jezika.

Zanimljivo je da su naši ispitanici svjesni kako je učenje stranoga jezika specifična vrsta učenja u kojemu znanje drugoga jezika ne mora nužno pomagati: moguć je, naime, i negativan transfer znanja.

Iako većina ispitanika drži kako je najvažnije poznavati široki vokabular, mnogi smatraju da je i gramatika veoma važna. Kako rezultati pokazuju da velika većina želi engleski jezik dobro naučiti, to možda i ne čudi. Cilj naših ispitanika nije tek površno poznavati engleski jezik već imati solidno znanje, a to uključuje i određeni stupanj točnosti oblika. Otuda, vjerojatno, i njihovo inzistiranje na pravodobnom ispravljanju pogrešaka, tj. prije nego što postanu fosilizirane. Iz rezultata zaključujemo da je pristup komunikaciji na engleskom jeziku kod naših ispitanika u skladu s trenutno opće prihvaćenim komunikacijskim pristupom u nastavi: komunikacija je kreativna djelatnost pri kojoj govornici aktiviraju sve svoje znanje, a nedostatak kompenziraju odgovarajućim komunikacijskim strategijama (na primjer, oslanjanjem na kontekst komunikacije). Točnost je važna jer su standardi koje ispitanici žele postići visoki, no nije inhibirajući činitelj.

Naši rezultati pokazuju i to da kod ispitanika postoji snažna instrumentalna orijentacija (Gardner i Lambert 1972) u učenju engleskoga jezika. Integrativni aspekti njihove orijentacije zapravo se odnose na želju za globalnom integracijom u svjetsku zajednicu. Stoga i ne čudi želja ispitanika da uspostavljaju kontakte s onima koji su engleski također naučili kao strani jezik a ne s izvornim govornicima. Posljedica toga je i vjerovanje da poznavanje kulture izvornih govornika engleskoga jezika nema presudnu važnost u učenju toga jezika. Njih engleski jezik zanima kao sredstvo međunarodne komunikacije, a takvom jeziku nužno ne pripada kultura nijednog posebnog naroda.

Pri razmatranju dobivenih rezultata treba imati na umu da su ispitanici u ovom ispitivanju bili studenti prve godine politologije i novinarstva. Moguće je pretpostaviti da su pogledi na proces učenja engleskoga kao stranog jezika o kojima je bilo riječi rezultat činjenice da su upravo ti studenti bili uzorak u istraživanju. Koliko se dobiveni rezultati mogu generalizirati, možda bi moglo pokazati neko novo istraživanje provedeno s drugim uzorkom.

Poznavanje učeničkih pogleda na proces učenja stranoga jezika važno je i s teorijskog i s praktičnog stajališta. Teorijski, uvidom u stavove možemo bolje uočiti i interpretirati interakciju mnogobrojnih činitelja koji sudjeluju u procesu učenja. S druge pak strane, u praktičnoj će se nastavi nastavnik moći koristiti nastavnim strategijama koje mogu djelotvornije voditi do zajedničkog cilja nastavnika i učenika — uspjeha u učenju stranoga jezika.

LITERATURA

- Allport, G.W. (1935). Attitudes. U: C.A. Murchison (ur.), *A handbook of social psychology* (Vol. 2, str. 798-844). Worcester, MA: Clark University Press.
- Bagozzi, R.P. (1978). »The construct validity of the affective, behavioral, and cognitive components of attitude by analysis of covariance structures«. *Multivariate Behavioral Research*, br. 13, str. 9-13.
- Gardner, R.C. (1985). *Social Psychology and Second Language Learning. The Role of Attitudes and Motivation*. Edward Arnold.
- Gardner, R.C. i Lambert, W.E. (1972). *Attitudes and Motivation in Second-Language Learning*. Rowley, Massachusetts: Newbury House.
- Horwitz, E.K. (1987). Surveying Student Beliefs About Language Learning. U: Wenden, A. i Rubin, J. (ur.) *Learner Strategies for Learner Autonomy*. Prentice Hall. Str. 119-129.
- Mihaljević, J. (1991). *Nastava engleskog jezika i motivacija za učenje*. Zagreb: Filozofski fakultet. Neobjavljena doktorska disertacija.
- Oxford, R.L. (1990). *Language Learning Strategies. What every teacher should know*. Heinle & Heinle Publishers.
- Rajecki, D.W. (1990). *Attitudes*. Sunderland, Massachusetts: Sinauer Associates, Inc. Publishers.
- Stern, H.H. (1983). *Fundamental Concepts of Language Teaching*. OUP.
- Tarone, E. i Yule, G. (1991). *Focus on the Language Learner*. OUP.
- Tremblay, P.F. i Gardner, R.C. (1995). »Expanding the Motivation Construct in Language Learning«. *The Modern Language Journal*, 79, br.4, str. 505-520.

PRILOG 1

Ime i prezime:

Ocjena iz engleskog jezika u 4. razredu srednje škole:

Škola i grad:

Pročitajte sljedeće tvrdnje o učenju stranih jezika i označite koliko se s njima slažete: (1) sasvim se slažem, (2) slažem se, (3) niti se slažem niti se ne slažem, (4) ne slažem se, (5) uopće se ne slažem.

Ovdje nema točnih ni netočnih odgovora. Zanima nas samo **Vaše** mišljenje.

1. Djeca lakše uče strani jezik od odraslih.	1	2	3	4	5
2. Neki ljudi imaju više sklonosti za učenje stranih jezika od drugih.	1	2	3	4	5
3. Engleski jezik je težak za učenje.	1	2	3	4	5
4. Neki strani jezici lakše se uče od drugih.	1	2	3	4	5
5. Vjerujem da ću dobro svladati engleski jezik.	1	2	3	4	5
6. Naši ljudi lako uče strane jezike.	1	2	3	4	5
7. Odličan izgovor vrlo je važan.	1	2	3	4	5
8. Za uspješno korištenje engleskog jezika potrebno je poznavati i pripadajuću kulturu.	1	2	3	4	5
9. Dok ne znaš kako se nešto točno kaže na engleskom, ne bi trebao govoriti engleski.	1	2	3	4	5
10. Lakše je naučiti strani jezik onome koji već poznaje jedan strani jezik.	1	2	3	4	5
11. Oni koji su dobri u matematici najčešće nisu uspješni u učenju stranoga jezika.	1	2	3	4	5
12. Najbolje se engleski nauči boraveći u zemlji gdje se govori engleskim.	1	2	3	4	5
13. Volim razgovarati na engleskom sa strancima.					
14. Kad ne znaš neku riječ na engleskom, najbolje je pokušati pogoditi njezino značenje iz konteksta.	1	2	3	4	5
15. Kada bi netko dnevno učio strani jezik jedan sat, koliko bi mu trebalo da dobro nauči taj jezik? (Zaokruži jedan odgovor!)	1	2	3	4	5
a) manje od 1 godine					
b) 1 - 2 godine					
c) 3 - 5 godina					
d) 5 - 10 godina					
e) uz jedan sat učenja dnevno ne može se naučiti strani jezik					
16. Ja sam posebno nadaren za učenje stranih jezika.	1	2	3	4	5
17. Najvažnije u učenju stranog jezika je učenje riječi.	1	2	3	4	5
18. Važno je ponavljati i mnogo vježbati.	1	2	3	4	5
19. Žene su bolje u stranim jezicima od muškaraca.	1	2	3	4	5
20. U našoj se zemlji smatra da je važno znati engleski jezik.	1	2	3	4	5
21. Neugodno mi je razgovarati na engleskom s drugim ljudima.	1	2	3	4	5

22. Ako se u početku učenja ne ispravljaju pogreške, kasnije je teško naučiti govoriti pravilno.	1	2	3	4	5
23. U učenju stranog jezika najvažnija je gramatika.	1	2	3	4	5
24. Želim znati engleski jer želim bolje upoznati Engleze, Amerikance itd.	1	2	3	4	5
25. Lakše je govoriti strani jezik nego ga razumjeti.	1	2	3	4	5
26. Strani jezik treba učiti pomoću kasete i vrpce.	1	2	3	4	5
27. Učenje stranog jezika razlikuje se od učenja bilo kojeg drugog predmeta.	1	2	3	4	5
28. Najvažnije u učenju engleskog je znati prevoditi s hrvatskog na engleski.	1	2	3	4	5
29. Ako naučim dobro engleski, imat ću veće mogućnosti za dobar posao.	1	2	3	4	5
30. Ljudi koji govore više od jednog jezika vrlo su inteligentni.	1	2	3	4	5
31. Želim dobro naučiti govoriti engleski.	1	2	3	4	5
32. Volio bih imati prijatelje strance koji govore engleski.	1	2	3	4	5
33. Svatko može naučiti govoriti strani jezik.	1	2	3	4	5
34. Lakše je čitati i pisati na engleskom jeziku nego govoriti i razumjeti.	1	2	3	4	5

THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING AS OBJECT OF LEARNER ATTITUDE

Summary

The article deals with learner attitudes towards the process of learning English as a foreign language and towards some aspects of teaching it. The author considers the role of the affective domain of language learning, and defines the concept and structure of attitude as a socio-psychological category. The second part of the paper is a description of an investigation carried out with 117 intermediate learners who were learning English as a foreign language at the college level. The author analyzes the learners' beliefs about the learning of foreign languages, English in particular, and discusses the implications of these findings for EFL teaching. The present findings are also compared to those obtained by Horwitz with learners in the United States.